

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України "Про освіту" // Освіта. – №31 (155) від 15 серпня 1995 р. – С.1-4.
2. Захаренко О.А Школа над Россю / [Захаренко О.А., Мазурик С.М.] – К. : Радянська школа, 1979. – 150 с.
3. Захаренко О.А. Слово до нащадків / О.А. Захаренко. – К. : СПД Богданова А.М., 2006. – 216 с.
4. Захаренко О.А. Школа – центр виховання на селі / О.А. Захаренко // Грані творчості. – К., 1990. – С. 7-8.
5. Захаренко С.О. Формування духовних цінностей молоді у творчій спадщині О.А. Захаренка [навч.посіб.] / [С.О. Захаренко, Н.В. Орлова]. – Черкаси : Вид.від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2006. – 252 с.

Есьман І.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ РОДИТЕЛЕЙ В НАУЧНОМ НАСЛЕДИИ А. ЗАХАРЕНКО

В статье на основе анализа педагогического наследия А. Захаренко освещаются идеи педагога-новатора в контексте проблем организации и содержания педагогического образования родителей. Выделены пять структурных компонентов нравственного воспитания (семья, школа, село, Украина, Вселенная), среди которых ученый выделял семью как базовую составляющую, основу системы непрерывного образования. Определена и теоретически обоснованная система педагогического образования родителей А. Захаренко как составной части педагогического процесса, который реализуется школой в содружестве с семьей. Проанализировано созданную ученым в Сахновской школе систему подготовки учащихся к семейной жизни, систему "педагогизации родителей": родительские лектории, цикл радиопередач, вечера и праздники для родителей, страницы школьной газеты "Девичьи горы", совместные мероприятия в сельском клубе, письменные благодарности родителям и т.д.

Ключевые слова: педагогическое образование родителей, семейное воспитание, семья.

Yesman I.V.

PARENTS PEDAGOGICAL EDUCATION IN SCIENTIFIC WORKS OF O. ZAKHARENKO

On the basis of O. Zakharenko's pedagogical works analysis the ideas of pedagogue innovator in the context of organization and content problems of parents' pedagogical education are explained. Five structural components of ethical education (family, school, village, Ukraine, the Universe) are distinguished and family being emphasizes by the scientist as a basis component, basis for continuous education system. O. Zakharenko's system of parents' pedagogical education is determined and theoretically proved as components of pedagogical process which is realized by the school in collaboration with family. System of pupils' preparation for domesticity established by the scientist in Sakhnivska school is analyzed. System of improving parents' pedagogical education: parents lecture centres, series of radio transmission, parties and holidays for parents, pages of school newspaper "Divochi Hory", common activities in village club, written thanks for parents is analyzed.

Key words: parents' pedagogical education, family education, family.

УДК 378.18(477.53) – 055.2"17"

Клевака Л.П.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧЕНИЦЬ ЖІНОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Статтю присвячено обґрунтуванню організації підсумкового контролю навчальних досягнень учениць жіночих освітніх установ Полтавської губернії у другу половину ХІХ – на початку ХХ ст. Висвітлюється вимоги щодо організації іспитів згідно зі "Статутом"

(1828 р.), "Положенням про жіночі гімназії і прогімназії Міністерства народної освіти" (1870 р.). Представлено перелік іспитів, які здійснювалися у жіночих гімназіях і прогімназіях Київського навчального округу. Описуються здобутки в організації іспитів у жіночих навчальних закладах Полтавського краю в досліджуваній період.

Ключові слова: іспит, контроль навчальних досягнень, жіноча освіта, жіночі навчальні заклади, регіональна освіта, Полтавська губернія.

Вітчизняна історія, освітні традиції України становлять важливе джерело вдосконалення сучасної системи освіти, пошуків нових підходів до оновлення основ базового навчання та виховання особистості у нашій країні. У зв'язку з цим зазначимо, що цінним є досвід організації підсумкового контролю навчальних досягнень учениць жіночих навчальних закладів Полтавської губернії, яка мала глибоку традицію в галузі жіночого навчання і виховання у другій половині XIX – на початку XX ст. Саме для цього періоду були характерні суттєві реформаторські зміни та перетворення в галузі освіти, пошуки можливостей розвитку національних освітніх ідей в умовах домінування ідеології царської Росії.

Аналіз основних досліджень і публікацій свідчить, що проблема контролю навчальних досягнень учнів завжди була актуальною для педагогічної теорії та шкільної практики. У педагогічній науці обґрунтовано і схарактеризовано сутність контролю, його види та функції (Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, В. Євдокимов, Є. Перовський, В. Полянський, Д. Румянцева, М. Фіцула, А. Хуторський, М. Ярмаченко та інші), вивчені й перевірені форми і методи контролю, його специфіка з урахуванням конкретного предмета, віку дітей та типу навчального закладу (О. Бугрій, Н. Карапузова, І. Колесник, О. Масалітіна, Л. Рибалко, Т. Солодка, Л. Титаренко, В. Шаталов, Б. Шуневич та інші). Одним із ефективних шляхів розвитку теорії й поліпшення організації контролю є звернення до накопиченого у вітчизняній педагогічній думці досвіду з означеної проблеми контролю навчальних досягнень учнів. У цьому контексті певні аспекти досліджуваної проблеми відображено в працях історико-педагогічного спрямування А. Відченко, О. Горчакової, О. Пташного, І. Репко, С. Рукасова, О. Тишик та інші.

Науковий пошук дав можливість з'ясувати, що на сьогодні актуальним є визначення регіональних особливостей здійснення навчально-виховного процесу, в тому числі й організації контролю знань, у різних типах жіночих навчальних закладів другої половини XIX – на початку XX ст. (О. Аніщенко, В. Вірченко, В. Добровольська, Л. Єршова, О. Литвиненко, Г. Маслій, М. Рижкова, Т. Сухенко, Т. Шушара, Т. Яковишина та інші). Проте, недостатньо дослідженим залишається питання організації контролю навчальних досягнень учениць жіночих навчальних установ Полтавського краю другої половини XIX – початку XX ст.

У цій статті ми маємо на меті: проаналізувати здобутки в організації підсумкового контролю навчальних досягнень учениць у жіночих навчальних закладах Полтавського краю другої половини XIX – на початку XX ст.

Суспільно-педагогічний рух 60-70-х років XIX ст. спричинив активні розробки педагогічних проблем (мети і змісту навчання та виховання, підготовки педагогічних кадрів, діяльності педагогічних рад, організації жіночої освіти тощо), серед яких чільне місце посідали питання організації контролю навчальних досягнень учнів.

Науковий пошук засвідчує, що формою підсумкового контролю навчальних досягнень учениць жіночих навчальних закладах Полтавської губернії другої половини XIX – початку XX ст. був іспит.

Доведено, що, надаючи середній освіті високого статусу, представники офіційної педагогіки і вчителі-практики висували високі вимоги щодо оволодіння ученицями знаннями, уміння і навичками. Контроль у контексті сказаного виступав обов'язковою умовою забезпечення міцних знань.

Підсумковий контроль згідно зі "Статутом", прийнятим ще в 1828 р. продовжував вимагати складання іспиту в присутності інспектора, директора і кожного попечителя гімназії, пізніше – у складанні іспиту з кожної дисципліни, який проводив викладач у присутності директора та одного зі старших учителів за призначенням педагогічної ради гімназії. Питання для іспитів були однакові у всіх жіночих гімназіях Полтавської губернії, готувалися за розпорядженнями попечителя закладу й ним же затверджувались. Поступово в організації контролю навчальних досягнень учениць відбувалися зміни. Єдині програми іспитів замінювалися авторськими, що розробляли педагогічні колективи жіночих гімназій. Зазнала часткових змін і процедура іспитів з переведення до старших класів, зокрема було дозволено проходити іспити вдруге.

Згідно "Положення про жіночі гімназії і прогімназії Міністерства народної освіти" (1870 р.) запроваджувалися іспити вступні, перевідні та випускні, які здійснювались комісіями за призначенням педагогічної ради закладу. Так, перевідні іспити проводилися з метою підсумкового контролю знань, що було основою переведення в наступний клас. Випускні іспити здійснювались наприкінці завершення ученицями освітньої установи або з часом, якщо представниці жіночої статі з певних причин не завершили повний курс навчання у середніх жіночих навчальних закладах, але хотіли б мати атестат "учительки", "домашньої учительки", "домашньої наставниці" [1, с. 1-6].

Іспити у жіночих гімназіях і прогімназіях Київського навчального округу, до якого входила і Полтавська губернія, розподілялися на: письмові (з російської мови – диктант, переказ змісту прочитаної статті та арифметики – задача у третьому класі; російської мови – диктант або переказ змісту прочитаної статті та арифметики – задача у четвертому класі; російської мови – твір або переказ змісту прочитаної статті у п'ятому класі; російської мови – твір та алгебри – задача у шостому класі) і усні (історія і географія у третьому класі; російська мова, арифметика, історія у четвертому; Закон Божий (з курсу четвертого і п'ятого класів – катехізис), історія і природознавство (з курсу четвертого і п'ятого класів) у п'ятому; Закон Божий, геометрія, історія у шостому класі). З курсу російської географії усний іспит призначений у тому ж класі, в якому він завершувався [7, с. 247 зв.-248; 3, с. 54-55].

Іспити складали всі учениці гімназій і прогімназій. Негативні оцінки з іспитів можна було перескласти лише після завершення канікул за рішенням педагогічної ради. Також, якщо вихованка була відсутня на іспиті через хворобу, вона пересклала його після завершення канікул. Для іспитів призначалися три останні тижні навчального року, починаючи з 15 травня, і один тиждень перед початком нового навчального року [7, с. 247 зв.-248].

У Полтавському Маріїнському жіночому училищі першого розряду (рівня гімназії) у 1866-1867 н.р. іспити здійснювалися з 8 травня по 6 червня, за їх результатами переводили учениць у наступний клас, або залишали в цьому ж класі на наступний навчальний рік. Так, з 16 учениць першого класу переведено в наступний – 12, з 29 учениць другого класу – 17, з 27 третьокласниць – 17, з 39 учениць четвертого класу – 37 та з 20 п'ятикласниць – 17 дівчат, тобто 31 учениця залишилася на повторний курс вивчення. Успішно навчання здійснили 14 учениць шостого класу, атестат сьомого класу отримало 11 дівчат [4, с. 258/8-9]. Вищезазначене свідчить про те, що до рівня знань учениць висувалися високі вимоги. Вважалося, що краще довше вчитися, ніж завершити навчання і мати низький рівень знань. Іспити 1885-1886 н.р. у вищезазначеній, на даний період, уже гімназії здійснювалися з 24 квітня по 6 серпня: у 4, 6, 7 класах письмово й усно, у інших – тільки письмово з російської, французької, німецької мов, математики, у 5 класі – ще з природознавства, а у педагогічному класі – з теоретичних і практичних занять, твору на задані теми, з предметів загальноосвітніх і спеціальних [6, с. 86-86 зв.] Учениці, при переведенні з класу в клас, за навчальні успіхи і поведінку відзначалися похвальними листами трьох ступенів [6, с. 87], нагороджувалися золотими і срібними медалями [6, с. 90].

Матеріали "Звіту щодо навчально-виховної діяльності Полтавської Маріїнської жіночої гімназії за 1885-1886 н.р." свідчать про те, що в гімназії на засіданнях педагогічної

ради вирішувалися наступні питання щодо іспитів: вступні іспити повинні бути різнобічними, але оцінка рівня знань вихованок – поблагливою; для тих, хто вступає до підготовчого класу здійснювати елементарне екзаменування: попросити відтворити на пам'ять 2-3 короткі молитви, прочитати коротенькі статейки, записати фрази і порахувати до 20 включно; при здійсненні переведення з підготовчого до першого класу застосовувати вимогливе оцінювання знань з російської мови й арифметики у межах програми; не переводити учениць, які слабо засвоїли курс; ученицям, які мали неуспішність за навчальний рік з певного предмета, призначалися не лише письмові, але й усні переекзаменування; встановлений порядок оцінювання учениць за чвертями. Учителі виставлятимуть оцінки у приватні четвертині відомості, кожен зі свого навчального предмета, потім оцінки обговорюються на класних комісіях, вписуються секретарем з приватної відомості у загальну відомість і перевіряються керівником гімназії; ученицям педагогічного класу бали виставляються за успіхи кожену чверть, як і іншим ученицям гімназії; при виставленні балів за кожену чверть педагогічною радою виокремлювалися найкращі учениці за навчальними досягненнями, неуспішні; з'ясовувалися причини неуспішності учениць [6, с. 83-83 зв.].

На початку ХХ ст. відомий полтавець, громадський діяч, письменник В. Короленко був головою батьківського комітету Полтавської Маріїнської жіночої гімназії, в якій навчалися його обидві доньки. Він, як член батьківського комітету, на засіданні 11 січня 1906 р. серед різних педагогічно важливих питань порушив клопотання про надання права членам батьківського комітету бути присутніми на екзаменах та висловлювати свої враження в екзаменаційній комісії.

У Роменському жіночому училищі другого розряду Полтавської губернії 1868-1869 н.р іспити здійснювалися з 22 травня по 12 червня, а за відмінні успіхи у навчанні учениці нагороджувалися похвальними листами і книгами (перший ступінь) [5, с. 250 зв.], лише похвальними листами (другий ступінь) [5, с. 252].

Від 5 листопада 1903 р. були прийняті правила щодо дозволу дівчатам, які отримували домашню освіту, здійснювати річні, перевідні та випускні іспити нарівні з ученицями гімназій. Для здійснення іспиту "домашні дівчиці" вносили оплату у бюджет гімназії, в якій збиралися атестуватися.

Педагогічна рада Кременчуцької жіночої гімназії від 29 березня 1910 р. ухвалила: іспити у першому та другому класах не призначати; у четвертому класу учениці складатимуть диктант з російської мови; у п'ятому класі напишуть твір з вивченого курсу російської мови; до перевідних іспитів не допускаються учениці, які мали більше двох негативних річних оцінок; повірочні іспити здійснити до канікул; призначити такі усні іспити у третьому класі: географія (3 клас, курс Європи), історія (3 клас), у четвертому класі: російська мова (1-4 класи, етимологія, синтаксис), історія (курс давньої історії), географія (курс Росії), арифметика (1-4 класи), у п'ятому класі: історія (5 клас); у шостому класі: Закон Божий, географія (6 клас), історія (6 клас) [7, 263].

При вступі у Кременчуцьку акушерсько-фельдшерську школу існував конкурс атестатів, при деяких жіночих гімназіях відбувалися вступні іспити.

Наукове дослідження Ю. Іванова "Початкова духовна освіта провінційної Росії" свідчить про те, що навчальний рік у церковнопарафіяльних школах завершувався складанням іспитів з метою перевірки рівня засвоєння знань і переведення учениць у наступний клас. Учениці, котрі бажали отримати свідоцтво про завершення початкового курсу школи складали ще раз іспити спеціальної комісії. Іспити здійснювалися за розкладом, який складав повітовий наглядач. Учениці могли складати іспити з усіх навчальних предметів, навіть, в один день [2, с. 28-29].

Проведений науковий пошук дозволяє дійти висновку про те, що формою підсумкового контролю рівня засвоєння знань, умінь і навичок учениць жіночих навчальних закладах Полтавського краю другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. був іспит. Іспити

організовувалися згідно нормативно-правової документації Міністерства народної освіти та з використанням авторських програм колективів жіночих гімназій.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є здійснення дослідження з організації поточного контролю навчальних досягнень учениць жіночих навчальних закладів Полтавського краю другої половини ХІХ – на початку ХХ ст., а також підсумкового контролю знань у різних типах жіночих навчальних закладів інших губерній Російської імперії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ДАПО, ф.545, оп. 2, спр. 4, 10 арк.
2. Иванов Ю.А. Начальное духовное образование в провинциальной России : ретроспективный взгляд из XXI века / Ю.А. Иванов, Т.А. Красницкая // Начальная школа. – 2005. – №11. – С. 25-29.
3. Сборник действующих постановлений и распоряжений по женским гимназиям и прогимназиям Министерства народного просвещения за 1870 г. изменениями и дополнениями / [сост. М. Родевич]. – С.-Пб. : Типография М.А. Хана, 1884. – [2], х, 238, [2], 88 с., 1 табл.
4. ЦДІА України, ф.707, оп. 33, спр. 1, арк. 314-318.
5. ЦДІА України, ф.707, оп. 35, спр. 1, арк. 250-252.
6. ЦДІА України, ф.707, оп. 87, спр. 6756., арк. 76-93 зв.
7. ЦДІА України, ф.707, оп. 294, спр. 25, арк. 247-248, 263.

Клевака Л.П.

ОРГАНИЗАЦИЯ ИТОГОВОГО КОНТРОЛЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧЕНИЦ ЖЕНСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ПОЛТАВСКОЙ ГУБЕРНИИ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА ХІХ – НАЧАЛО ХХ В.)

Статья посвящена обоснованию организации итогового контроля знаний учениц женских образовательных учреждений Полтавской губернии во вторую половину ХІХ – в начале ХХ в. Освещаются требования по организации экзаменов согласно "Уставу" (1828 г.), "Положению о женских гимназиях и прогимназиях Министерства народного просвещения" (1870 г.). Представлен перечень экзаменов, которые осуществлялись в женских гимназиях и прогимназиях Киевского учебного округа. Описываются достижения в организации экзаменов в женских учебных заведениях Полтавского края в исследуемый период.

Ключевые слова: экзамен, контроль учебных достижений, женское образование, женские учебные заведения, региональная образование, Полтавская губерния.

Klevaka L.P.

ORGANISATION OF THE FINAL MONITORING OF EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF PUPILS OF WOMEN'S EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF POLTAVA PROVINCE (THE SECOND HALF OF THE XIX-TH – THE BEGINNING OF THE XX-TH CENTURIES)

The article is devoted to substantiation of the organization of the final monitoring of educational achievements of pupils of educational institutions for women Poltava province in the second half of the ХІХ – the beginning of the ХХ-th centuries is illuminated requirements on the organization of examinations in accordance with the "Statute" (1828), "Regulations on women's gymnasiums Ministry of national education" (1870). Given a list of the tests that were carried out in women's gymnasiums and прогимназиях the Kiev educational district. Describes the achievements of the organisation of exams in women's educational institutions in the Poltava region in the analyzed period.

Key words: examinations, control of educational achievements, women's education, women's educational establishments, regional education, Poltava province.